

Turró, Salvi, *Fichte. De la consciència a l'absolut*, Òmicron, Barcelona, 2011

Aquest llibre de Salvi Turró és un llibre singular, almenys, per tres motius. Primer: Fichte és un dels autors més controvertits i difícils de penetrar de l'idealisme alemany i segurament per això són ben pocs els estudis globals de la seva obra; en aquest reduït conjunt, a partir d'ara hi haurà l'obra de Turró (que, tot i que pot servir per això, no es redueix a una simple introducció a l'autor). Segon: gairebé sorprèn el caràcter pedagògic i entenedor de l'exposició; endemés del bon coneixement que l'autor té dels textos originals (i ja sabem que, com més es coneix una cosa, més capaç s'és d'explicar-la), s'hi entreveu la relació amb la docència, que també sol ajudar a fer el discurs molt més accessible. I tercer: no era gens previsible que una obra d'aquestes característiques s'escrivís i es publicués en català.

Que Hegel i Kant són dos dels gegants de la història del pensament ha estat quelcom evident ja des del seu propi temps. Això motiva esquemes interpretatius força previsibles de la història del pensament. Nogensmenys, una de les conviccions que guien l'obra de Turró és que Fichte té entitat pròpia, i que la seva vàlua no consisteix a ser «precursor de» o «trànsit entre». Turró creu que l'atenció a Fichte es justifica plenament per l'autor mateix i, doncs, més enllà també de l'interès historiogràfic; un clàssic ho és perquè en ell està “en acte” allò que està “en acte” en qualsevol home i època (pp. 13-14).

Allò que ben aviat es posa de manifest és la pretensió sistemàtica de la filosofia de Fichte (la qual cosa significa, alhora, caràcter omniabarcador i deductiu a partir d'un únic fonament) i la seva aposta idealista. L'idealisme, per a Fichte, és la mena de filosofia que correspon a un home elevat; de l'home que s'adona no de la seva excel·lència sinó de la vàlua de l'ésser humà com a ésser lliure. La descoberta idealista, efectivament, li vingué de Kant. Turró explica molt bé l'ímpetu que neix de la lectura kantiana i del plantejament transcendent, no com un mer procedir metodològic sinó com a manera de comprendre i de viure el món. I també es fa veure molt oportunament com ben aviat Fichte atorgà un pes especial al vessant moral, cosa que ja es va fer palès en el treball primerenc *Assaig d'una crítica de tota revelació*, així com també a l'hora de celebrar la intenció revolucionària d'alliberament i d'igualtat de tots nosaltres com a éssers morals (enllà de les relacions jeràrquiques i de submissió de l'Antic Règim). Fichte veia el parallelisme entre la intenció revolucionària i el seu propi sistema: en ambdós es tracta de posar la llibertat al centre.

Una filosofia de la llibertat. Una filosofia de la consciència com a activitat. Una filosofia de l'acció. Una filosofia de la comunitat d'éssers lliures. Ca-

lia, doncs, repensar els fonaments del kantisme, per sostenir aquesta centralitat del jo moral i l'ordre polític que l'acompanya. Aquest és l'intent de la Doctrina de la Ciència en les seves distintes formulacions. Ocupar-se de l'estructura transcendental de la consciència servirà per fonamentar també les altres parts de la filosofia i per explicar els fets de la consciència.

Turró explica de manera molt precisa el recorregut fichteà. Des de consideracions preliminars sobre l'escriptura filosòfica i la ubicació de la tasca teòrica en l'experiència de la vida (o de l'experiència com a vida), a la reflexió que condueix a la determinació del fonament del sistema de la ciència, que no pot ser altre que la pròpia consciència. Amb bona dosi d'especulació, se'ns demana que ens remuntem a allò que seria el més fonamental. I què es troba? Doncs, no alguna cosa així com una substància, o un fet, sinó la consciència com a *acció*. Hom troba que el fonament de tot és l'acció. El «jo penso» es fonamenta en el «jo actuo», o, dit d'una altra manera, l'en-si és la llibertat. El primer principi de la doctrina de la ciència és el jo com a autoposició absoluta. Ara bé, amb això no ho tenim tot. També com a principi necessitem allò que expliqui no l'activitat pura, sinó que la consciència se'ns presenti com a accions determinades. Cal, doncs, endemés del primer principi («activitat pura» o «jo»), un segon principi: «no-jo» (com a activitat d'alguna manera contraposada). És clar que no és aquí el lloc per entrar en el detall; només voldria apuntar que hi ha coses, com la idea del «sotrac», que resulten prou curioses: l'activitat de la consciència implica un flux d'activitat i de passivitat; no un esquema dialèctic sinó un moviment d'anada i tornada. Moviments oposats que permeten «sentir la limitació». Aleshores, una mena de «sotrac» trenca l'oscil·lació ininterrompuda d'anada i tornada, fa que «ens sentim en sentir quelcom» (p. 73). Heus aquí l'aparició transcendental del «sentiment» i la facultat intuïtiva.

Meticulositat i rigor en el seguiment de l'argumentació de Fichte. Turró aconsegueix allò que Fichte demana dels seus lectors: que pensin juntament amb ell i que no siguin mers receptors. Altrament l'escriptura fichteana resultaria no tan sols lletra morta, sinó quelcom pràcticament inintelligible.

Pel que fa a part de la filosofia pràctica, hom posa en relleu la importància que adquireix la intersubjectivitat per fonamentar la norma moral i el concepte de dret com a relació jurídica de limitació i possibilitat de la llibertat de cada individu. Fichte trasllada al seu llenguatge i al seu esquema deductiu idees que hom troba a Montesquieu i a Rousseau, però també a Hobbes i a Locke: interès principal per l'autoconservació; idea del pacte com a condició de possibilitat de vida conjunta (civil); poder coactiu com a garantia de l'acompliment del pacte; propietat privada vinculada al treball... Paga la pena, per exemple, llegir conjuntament el text de Fichte que Turró cita sobre el treball i la propietat (pp. 93-94) i el capítol dedicat a la propietat (cap. v) del *Segon assaig sobre el Govern Civil* de Locke.

Turró dedica tot un capítol al tema de les polèmiques que hi va haver entorn de Fichte. En destaca, sens dubte, la de l'ateisme, que, endemés, confi-

gura un dels punts centrals de l'«evolució» del pensament fichteà. La qüestió és si a causa de l'acusació d'ateisme Fichte fa una inflexió en el seu pensament, de manera que s'ha de parlar de ruptura, o si es tracta d'un anar més enllà en el mateix camí. Tal com ja anticipa Turró al començament del llibre, la seva lectura va en la línia de posar de manifest no la ruptura, sinó l'aprofundiment.

L'acusació d'ateisme li va venir, entre d'altres, de Jacobi. Una filosofia que fins i tot vol deduir la religió del fonament absolut de la consciència, no suposa l'ateisme? Sembla, en efecte, que en les primeres formulacions de la Doctrina de la Ciència no hi hagi lloc per a Déu. El jo com a acció és el fonament de tot. Jacobi creia que es tractava d'una altra versió de l'spinozisme; i creia, també, que al final «l'idealisme és un nihilisme».

És a partir d'aquí que Fichte refà el seu plantejament per tal de mostrar el lloc que hi ocupa l'absolut, o Déu. Però això no pot ser d'altra manera que trobant-lo en el punt de partida de tot el sistema, punt de partida del saber. L'absolut com a punt de partida, però incomprensible. Déu és l'absolut, fonament incomprensible del saber. Aquests són els dos problemes decisius de la segona navegació: la dificultat de comprendre l'*empíria* i la dificultat de parlar de l'absolut incomprensible.

Déu es mostra, es revela. Ens apareix com a imatge. Però la imatge de Déu en nosaltres coincideix amb la mateixa autocomprensió com a autoposició de la consciència, o com a llibertat que es realitza a través del món: «la consciència és manifestació de l'absolut en tant que potència absoluta o llibertat que s'expressa necessàriament en els fins intersubjectius del deure» (p. 166). Observa Turró que amb això s'enllaça amb la ja coneguda expressió agustiniana que situa Déu com a *interior intimo meo* (Agustí diu a les *Confessions*: «perquè tu [Déu meu] estaves dins meu, més íntim a mi que mi mateix...»). Fichte resumeix el seu plantejament així: «Només Déu *és*. Fora d'ell no hi ha més que la *seva manifestació*. En la manifestació, l'únic veritablement real és la *llibertat* –en la seva forma absoluta, en la consciència–, en tant que llibertat dels *jo*» (citat a Turró, p. 167).

Resulten també molt riques i suggerents les pàgines dedicades a la interpretació que fa Fichte de l'economia, de l'educació, de les etapes de la història o de l'essència del cristianisme. Això últim serveix no tan sols per veure el lligam tan estret que autors de la profunditat de Fichte consideren que hi ha entre la filosofia i el missatge cristià, sinó també les seves pròpies motivacions personals més pregones.

L'estat dels estudis fichteans que hom troba al final de llibre és una aportació enormement útil per als nous estudiosos del pensador alemany.

Josep M. Esquirol